
INDEPENDENT FINANCIAL AUDIT OF ENTERPRISES IN INSOLVENCY AND LIQUIDATION

Maia Iankova Natchkova

UNWE, Chair “Accounting and Analysis”, Sofia, Bulgaria, maianch@mail.bg

Abstract: The independent financial audit of enterprises in insolvency and liquidation is characterized by some specific audit procedures and expression of qualified audit opinion by the certified public accountants, registered auditors who audit and verify the financial statements of these enterprises. The expression of qualified audit opinion is due to the fact that enterprises in insolvency or liquidation do not meet the requirements of the going concern principle and when carrying out independent financial audit of their financial statements, the auditor is not able to identify reliable basis for expression of an audit opinion about the observance of this principle. Certified public accountants, registered auditors should verify the timely, proper, fair, objective, true and correct presentation in all material aspects of the information for the property and financial position of enterprises in insolvency and liquidation, and for the financial performance resulting from their liquidation. This study highlights some of the more important and audit-specific procedures when carrying out independent financial audit of specific financial statements of enterprises in insolvency and liquidation. It is aimed at presenting, substantiating and identifying in the light of global good auditing practices new methods for rehabilitation of the business of enterprises in insolvency and liquidation in order to avoid bankruptcy, overindebtedness, and liquidation of such enterprises and to enable them continuing their business in the near future while observing the requirements of the going concern principle. This publication may be used when carrying out different types of financial audit – internal audit carried out by the internal auditors of the enterprise in insolvency and liquidation; independent financial audit carried out by certified public accountants, registered auditors, and external audit carried out by the government authorities.

Keywords: independent financial audit, certified public accountants, registered auditors, enterprises in insolvency and liquidation.

НЕЗАВИСИМ ФИНАНСОВ ОДИТ НА ПРЕДПРИЯТИЯ, ОБЯВЕНИ В НЕСЪСТОЯТЕЛНОСТ И ЛИКВИДАЦИЯ

Мая Янкова Начкова

УНСС, катедра „Счетоводство и анализ” София, Р България, maianch@mail.bg

Резюме: Независимият финансов одит на предприятията, обявени в несъстоятелност и ликвидация се характеризира със специфични одиторски процедури и изразяване на квалифицирано одиторско мнение от страна на дипломираните експерт-счетоводители, регистрирани одитори, проверяващи и заверяващи финансовите отчети на тези предприятия. Изразяването на квалифицирано одиторско мнение произтича от факта, че предприятията, обявени в несъстоятелност и ликвидация не отговарят на изискванията на счетоводния принцип за „Действащо предприятие” и при осъществяването на независимия финансов одит на техните финансови отчети не може да се определи надеждна база за изразяване на одиторско мнение относно спазването на този принцип. Дипломираните експерт-счетоводители, регистрирани одитори трябва да проверяват за своевременното, достоверно, обективно, правилно, вярно и точно представяне, във всички съществени аспекти, на информацията за имущественото и финансово състояние на предприятията, обявени в несъстоятелност и ликвидация и за финансовите резултати, получени в резултат на тяхната ликвидация. В настоящото изследване са представени някои от по-важните, специфични одиторски процедури при провеждане на независимия финансов одит на специфични финансови отчети на предприятията, обявени в несъстоятелност и ликвидация. Целта е да се представят, обосноват и открийт в светлината на добрите световни одиторски практики нови методи за саниране на дейността на предприятията, обявени в несъстоятелност и ликвидация, за да се предотврати възможността от изпадане в неплатежоспособност, свръхзадълженост, несъстоятелност и ликвидация на предприятията и те да могат да продължат дейността си в обозримото бъдеще като спазват изискванията на счетоводния принцип за „Действащо предприятие”. Представената разработка може да се използва при провеждането на различни видове финансов одит – вътрешен одит, осъществяван от вътрешните одитори на самите предприятия, обявени в несъстоятелност и ликвидация; независим финансов одит, осъществяван от дипломирани експерт-счетоводители, регистрирани одитори и външен одит, осъществяван от държавните органи.

Ключови думи: независим финансов одит, дипломирани експерт-счетоводители, регистрирани одитори, предприятията, обявени в несъстоятелност и ликвидация.

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Независимият финансов одит на предприятията, обявени в несъстоятелност и ликвидация се характеризира със специфични одиторски процедури и изразяване на квалифицирано одиторско мнение от страна на дипломираните експерт-счетоводители, регистрирани одитори, проверяващи и заверяващи финансовите отчети на тези предприятия. Изразяването на квалифицирано одиторско мнение произтича от факта, че предприятията, обявени в несъстоятелност и ликвидация не отговарят на изискванията на счетоводния принцип за „Действащо предприятие” и при осъществяването на независимия финансов одит на техните финансови отчети не може да се определи надеждна база за изразяване на одиторско мнение относно спазването на този принцип. В настоящото изследване са представени някои от по-важните, специфични одиторски процедури при провеждане на независимия финансов одит на специфични финансови отчети на предприятията, обявени в несъстоятелност и ликвидация. Целта е да се представят, обосноват и открият в светлината на добрите световни одиторски практики нови методи за саниране на дейността на предприятията, обявени в несъстоятелност и ликвидация, за да се предотврати възможността от изпадане в неплатежоспособност, свръхзадълженост, несъстоятелност и ликвидация на предприятията и те да могат да продължат дейността си в обозримото бъдеще като спазват изискванията на счетоводния принцип за „Действащо предприятие”. Представената разработка може да се използва при провеждането на различни видове финансов одит – вътрешен одит, осъществяван от вътрешните одитори на самите предприятия, обявени в несъстоятелност и ликвидация; независим финансов одит, осъществяван от дипломирани експерт-счетоводители, регистрирани одитори и външен одит, осъществяван от държавните органи.

2. ИЗЛОЖЕНИЕ

Несъстоятелността е съдебно производство, открито за предприятие, което е изпаднало в състояние на неплатежоспособност или свръхзадълженост. Производство по несъстоятелност се обявява с цел да се осигури справедливо удовлетворяване на кредиторите и да се даде възможност за оздравяване на длъжника. Несъстоятелността преминава през две фази, според правните норми на Република България. (Търговския закон (2019), обн. ДВ, бр. 48/18.06.1991 г., посл. изм. ДВ, бр.83/22.10.2019 г., от чл. 625 до чл. 630). В първата фаза се обявява неплатежоспособността на предприятието-длъжник и се открива производството по несъстоятелност. Основание за откриване на производство по несъстоятелност е неплатежоспособността на предприятието-длъжник или неговата свръхзадълженост. Свръхзадължеността на предприятието-длъжник възниква тогава, когато имуществото му не е достатъчно, за да покрият неговите финансови задължения и всички претенции на кредиторите му за изплащане на суми по сключени договори. Неплатежоспособността на предприятието възниква или се предполага при наличието на следните предпоставки:

1) Длъжникът не е в състояние да плати изискуемо парично задължение по търговска сделка, публично-правно задължение (държавно или общинско вземане) или задължение по частно държавно вземане;

2) Длъжникът е платил частично или изцяло само задълженията си към отделни кредитори като пренебрегва задълженията си към останалите кредитори;

3) Длъжникът е спрял всички свои плащания или прикрива търговска дейност чрез друг неплатежоспособен длъжник.

Втората фаза на несъстоятелността е същинското производство по несъстоятелност. Тя започва с с постановяване на решение от съда за откриване на производство по несъстоятелност. Съдът обявява предприятието-длъжник в неплатежоспособност, респ. свръхзадълженост като определя началната й дата, назначава временен синдик, обявява обезпечителни мерки чрез налагане на запор, възбрана или други мерки и определя датата на първото събрание на кредиторите, което се провежда не по-късно от един месец след постановяване на съдебното решение за откриване на производството по несъстоятелност.

След приключване на втората фаза на производството по несъстоятелност се предприема процедура по прекратяване (ликвидация) на предприятието-длъжник. Самият процес на ликвидация на на предприятието-длъжник може да протече по два начина: доброволно (по решение на Общото събрание на акционерите или съдружниците на предприятието) или принудително (при отнемане на лиценза за осъществяване на специфична финансова дейност и/или при обявяване в несъстоятелност на предприятието-длъжник). Обявяването в несъстоятелност може да се разглежда като крайна степен на финансовата неустойчивост. Тя е финансово състояние, при което предприятието не е способно да обезпечи своите задължения със собствени средства, не може да реализира търговската, финансовата и инвестиционната си политика в

условията на пазарна икономика и силна конкурентна среда и не е в състояние да възстанови финансовата си устойчивост, в резултат на което достига в своето развитие до финансова неустойчивост.

В Русия, в случай на банкрут (несъстоятелност) се подава заявление в арбитражния съд за признаване на банкрут на на предприятието. Съдът въвежда процедура по наблюдение и назначава временен управляващ. (Федеральный закон о несостоятельности (банкротстве), (2015), одобрен Советом Российской Федерации на 16.10.2002 г., посл.изм. от 13.07.2015 г. [N 215-ФЗ](#), чл.47)

Дипломираните експерт-счетоводители, регистрирани одитори трябва да проверяват за своевременното, достоверно, обективно, правилно, вярно и точно представяне, във всички съществени аспекти, на информацията за имущественото и финансово състояние на предприятията, обявени в несъстоятелност или ликвидация и за финансовите резултати, получени в резултат на тяхната несъстоятелност или ликвидация. Тяхното експертно и независимо одиторско мнение е изключително необходимо и важно за всички потребители на финансовите отчети, за да ги информира, ориентира и предупреди относно занижената финансова стабилност, за липсата на рентабилност, за нарушената капиталова достатъчност (платежоспособност), за ниската ликвидност, за степента на несигурност относно генерирането на бъдещи парични потоци, за невъзможността да се генерират доходи и за изключителната свръхзадълженост на предприятията, обявени в несъстоятелност или ликвидация. Те трябва да изразят мнение относно риска от обезценяване или пълна загуба на активите, с които тези предприятия покриват своите задължения и поети ангажменти към кредиторите, собствениците, държавата и др. Одиторите трябва да гарантират, че финансовите отчети на тези предприятия вярно и точно отразяват тяхното имуществено и финансово състояние и финансов резултат в условията на обявено производство по несъстоятелност или ликвидация.

Одиторските процедури трябва да бъдат насочени към проверка на отразяването и оповестяването във финансовите отчети на предприятията, обявени в несъстоятелност или ликвидация относно:

- дали се отчита трансформацията на всички потенциални рискове на пазарната среда;
- дали се предвиждат превантивни мерки за санация (преустройство) на дейността на предприятието преди обявяването му в несъстоятелност или ликвидация и като възможност за възстановяване на финансовата му устойчивост, респ. платежоспособност;
- дали се гарантира сигурността на кредиторите, инвеститорите и акционерите/съдружниците на предприятието, обявено в несъстоятелност или ликвидация относно риска от незаконосъобразно и нецелесъобразно разпределение на масата на несъстоятелността;
- дали е направен анализ на структурата на активите, пасивите и на капитала на предприятието, обявено в несъстоятелност или ликвидация и как са оценени те;
- дали е направена стойностна оценка на поетите задължения на предприятието, обявено в несъстоятелност или ликвидация по сключените договори с кредиторите;
- дали е направена проверка на качествата на активите, в които са инвестирани собствения и привлечения капитал на предприятието, обявено в несъстоятелност или ликвидация;
- дали се осъществява предварителен, текущ и последващ контрол върху възможностите на предприятието, обявено в несъстоятелност или ликвидация да изпълнява своевременно задълженията си към кредиторите;
- дали са правилно отразени във финансовите отчети постигнатите финансови резултати от реализирането на масата на несъстоятелността, които могат да бъдат недостиг или превишение на масата на несъстоятелността спрямо задълженията по несъстоятелността;
- дали се сключват споразумения и се прилагат други уговорки, които могат да доведат до некоректно представяне във финансовите отчети на резултатите от дейността на предприятието в условията на обявено производство по несъстоятелност или ликвидация, които могат да повлияят на обема и на структурата на приходите и на разходите по несъстоятелността;
- дали е създадена надеждна информация за размера, начина и сроковете на погасяване на задълженията към кредиторите по несъстоятелността;
- поддържа ли се отворена информационна система с оглед осигуряване на възможност за допълване на нови обекти и субекти, възникнали в хода на производството по несъстоятелност или по ликвидация;
- извършва ли се подбор на потребителите на информация и определяне на групите потребители, които имат приоритет при реализирането на несъстоятелността;
- осигурява ли се вярна и точна, обективна и пълна, своевременна и надеждна, логически издържана информация за имущественото и финансово състояние и за финансовия резултат на предприятието, обявено в несъстоятелност или ликвидация, която да послужи за вземане на ефективни управленски решения с оглед редуциране на съответните негативни страни в дейността му, за успешна реализация на масата на несъстоятелността и максимално удовлетворяване на кредиторите по несъстоятелността;

- упражнява ли се ефективен предварителен, текущ и последващ контрол на входа и на изхода на счетоводната система на предприятието, обявено в несъстоятелност или ликвидация;
- направена ли е последваща оценка на вземанията на предприятието, обявено в несъстоятелност или ликвидация по сключените договори с клиенти, т.е. дали се реализира загуба от обезценката или отписването на вземанията на предприятието или се реализира печалба от дооценката на вземанията;
- има ли отсрочване или опрощаване на задължения на предприятието, обявено в несъстоятелност;
- има ли предложения за продажба на предприятието, обявено в несъстоятелност.

Ползвателите на информацията от одиторските доклади върху финансовите отчети на тези предприятия трябва да могат да преценят какви са рисковете за инвестиране в тези предприятия и как могат да спасят направените вече инвестиции в тях след обявяването им в несъстоятелност и ликвидация. „Резултатната информация за стойността на функцията в моделите за анализ на риска от търговска несъстоятелност и фалит на предприятието е полезна за мениджмънта на предприятието при вземане на решения за покупка на акции, сливания, придобивания и други операции.“ (Иванова, Р., Миланова-Цончева, Ем., Петрова, Д., Начкова, М., Тодоров, Л., (2018) „Анализ на степента на риск от търговска несъстоятелност и фалит на предприятието“, Колективна монография „Финансово-счетоводен мениджмънт“, с. 297, ИК – УНСС, С., 2018 г., ISBN 978-619-232-073-7). От друга страна „проблема с манипулирането на финансовите отчети е много сериозен и всеобхватен. Тънка е границата между правилното използване на счетоводните техники, методи и способи и изопачаването на финансовата информация при съставянето на финансовия отчет. Още по-трудно е диагностицирането на тези отклонения от страна на одитори и потребителите на финансовата информация в отчетите.“ (Станева, В, (2014), „Счетоводните приблизителни оценки във финансовите отчети на транспортните предприятия в България“, монография, с. 78, Авангард Прима, С., 2014, ISBN 978-619-160-325-1).

Финансовите отчети на финансовите предприятия и на предприятията от обществен интерес, обявени в несъстоятелност и ликвидация, задължително трябва да бъдат одитирани от регистрирани одитори, според Закона за независимия финансов одит (ЗНФО). Одиторските доклади на регистрираните одитори предварително се одобряват от Държавния надзорен орган (Комисията за финансов надзор) и се представят и в Комисията за публичен надзор над регистрираните одитори (КПНРО). „По този начин обществото в страните с развити пазарни отношения наложи външен надзор над одиторската професия при осъществяването на нейната дейност. В рамките на първото десетилетие на новото хилядолетие се оформи и разви като цяло концепцията за надзор над одиторската професия.“ (Маврудиев, Хр., (2015), „Защита на обществен интерес в дейността на публичния надзор при осъществяване на контрол върху качеството в работата на регистрираните одитори“, Колективна монография „Икономиката на България и Европейския съюз – съвременни предизвикателства и подходи за решения“, ИК – УНСС, София, 2015 г.)

Издаденият одиторски доклад се представя като неразделна част от финансовия отчет на предприятията, обявени в несъстоятелност и ликвидация. Търговският закон и Законът за счетоводството (чл.39 и чл.40) изискват предприятията, чиито годишни финансови отчети подлежат на задължителен финансов одит, да представят и *годишен доклад за дейността* (финансов преглед на ръководния екип), в който се описват основните характеристики на финансовите резултати от дейността им и тяхното финансово състояние, основните източници на риск и несигурност, пред които те са изправени. В доклада за дейността на предприятията, обявени в несъстоятелност и ликвидация се прави:

- 1) Анализ на занижените стойности на основните фактори за финансова устойчивост, ликвидност, рентабилност и платежоспособност и за тяхното влияние върху несъстоятелността или ликвидацията на предприятието;
- 2) Анализ на промените в средата, в която предприятията, обявени в несъстоятелност или ликвидация функционират;
- 3) Анализ на възможностите на предприятията, обявени в несъстоятелност или ликвидация да отговорят на тези промени;
- 4) Оценка на техния ефект върху финансовото състояние и финансовите резултати на предприятията, обявени в несъстоятелност или ликвидация;
- 5) Анализ и оценка на политиката за управление на рисковете и влиянието ѝ върху финансовите резултати на на предприятията, обявени в несъстоятелност или ликвидация;
- 6) Анализ и оценка на инвестиционната и дивидентската политика на предприятията, обявени в несъстоятелност или ликвидация и възможностите ѝ да подобрява резултатите от дейността им;
- 7) Анализ и оценка на източниците на финансиране на предприятията, обявени в несъстоятелност или ликвидация и параметрите на финансовия ливъридж, включително и влиянието му върху капиталовата им адекватност;

- 8) Анализ и оценка на свръхзадължеността на предприятията, обявени в несъстоятелност или ликвидация;
- 9) Преглед на всички важни събития, които са настъпили след датата, към която е съставен годишният финансов отчет на предприятията, обявени в несъстоятелност или ликвидация;
- 10) Преглед на вероятното бъдещо развитие на предприятията, обявени в несъстоятелност или ликвидация;
- 11) Преглед на стратегията за риска, вида, обема и времевия хоризонт на съответната реализация на имуществото на предприятието, обявено в несъстоятелност или ликвидация, насочена към управлението на масата на несъстоятелността, която трябва да съдържа следните елементи:

а) съобразена със стратегията за риска концепция за поемане на риск, от която да се изведе специфична лимитна система за управлението на масата на несъстоятелността и погасяването на претенциите на кредиторите по несъстоятелността;

б) съответстващи на стратегията за риска процеси, които съдържат идентификация, анализ, оценка, управление и контрол на риска при реализацията на масата на несъстоятелността;

в) достатъчна вътрешна и външна комуникация за степенуваните съществени рискове при осъществяване на дейността на предприятието, обявено в несъстоятелност или ликвидация;

г) изготвяне на доклади за риска, предназначени за държавния надзорен орган (ако предприятието е финансово или е от обществен интерес), в които открито да се посочват съществените цели на мениджмънта на риска, методите за оценка на рисковете, подходите за ограничаване на тези рискове и резултатите от взетите мерки за ограничаване им;

12) Прогноза на очаквания финансов резултат от реализацията на масата на несъстоятелността (недостиг или превишение на масата на несъстоятелността спрямо задълженията към кредиторите по несъстоятелността) в края на производството по несъстоятелност или ликвидация;

14) Целите и политиката на предприятието, обявено в несъстоятелност и ликвидация по управление на финансовия риск, включително политиката му на хеджиране на всеки основен тип хеджирана позиция, за която се прилага отчитане на хеджирането и експозицията му по отношение на ценовия, кредитния и ликвидния риск и риска на паричните потоци.

С годишния доклад за дейността на предприятията, обявени в несъстоятелност и ликвидация се осигурява подобряване на прозрачността и достоверността на финансовата информация, която се съдържа във финансовите отчети.

3.ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В настоящото изследване са представени някои от по-важните, специфични одиторски процедури при провеждане на независимия финансов одит на специфични финансови отчети на предприятията, обявени в несъстоятелност и ликвидация. Анализът на специфичните показатели за определяне на рентабилността, платежоспособността и ликвидността на предприятията, обявени в несъстоятелност и ликвидация дава база за изразяване на одиторско мнение, че тези предприятия не отговарят на изискванията на счетоводния принцип „Действащо предприятие”. Представените специфични обекти на счетоводството и финансовия одит в дейността на предприятията, обявени в несъстоятелност и ликвидация трябва да се познават, изследват и анализират в детайли, за да се отчитат, контролират и одитират вярно и точно, достоверно, обективно и надеждно и да се предложат нови методи и превантивни мерки за предотвратяване на възможността от изпадане в неплатежоспособност, свръхзадълженост, несъстоятелност и ликвидация. Трябва да се анализира финансовата устойчивост на предприятията, обявени в несъстоятелност и ликвидация като предпоставка за запазване на платежоспособността им и предпазване от изпадане в несъстоятелност.

ЛИТЕРАТУРА

Търговския закон (2019), обн. ДВ, бр. 48/18.06.1991 г., посл. изм. ДВ, бр.83/22.10.2019 г.

Закон за счетоводството (2019), Обн., ДВ, бр. 95 от 8.12.2015 г., посл.изм. в ДВ бр. 37 от 07.05.2019 г.

Закон за независимия финансов одит, (2019), Обн. ДВ. бр. 95 от 29.11.2016 г., изм. ДВ. бр. 15 от 16.02.2018 г., изм. ДВ. бр. 17 от 26.02.2019 г.

Федеральный закон о несостоятельности (банкротстве), (2015), одобрен Советом Российской Федерации на 16.10.2002 г., посл.изм. от 13.07.2015 г. [N 215-ФЗ](#).

Международни стандарти за финансово отчитане (МСФО), (2016), Официален вестник на ЕС, Регламент (ЕС) 2016/2067 на Комисията от 22 ноември 2016 година, L323.

Счетоводен Стандарт 13 „Отчитане при ликвидация и несъстоятелност”, (2007), Обн. ДВ. бр. 30/07.04.2005 г., изм. ДВ. бр. 86 от 26.10.2007 г.

- Иванова, Р., Миланова-Цончева, Ем., Петрова, Д., Начкова, М., Тодоров, Л., (2018) *„Анализ на степента на риск от търговска несъстоятелност и фалит на предприятието“*, Колективна монография *„Финансово-счетоводен мениджмънт“*, ИК – УНСС, С., 2018 г., ISBN 978-619-232-073-7.
- Маврудиев, Хр., (2015), *„Защита на общественя интерес в дейността на публичния надзор при осъществяване на контрол върху качеството в работата на регистрираните одитори“*, Колективна монография *„Икономиката на България и Европейския съюз – съвременни предизвикателства и подходи за решения“*, ИК – УНСС, С., 2015 г.
- Начкова, М., (2010), *„Особености в дейността и счетоводството на застраховател в несъстоятелност и ликвидация“*, монография, УИ "Стопанство", С., 2010 г., ISBN 978-954-644-115-7.
- Станева, В., (2014), *„Счетоводните приблизителни оценки във финансовите отчети на транспортните предприятия в България“*, монография, Авангард Прима, С., 2014, ISBN 978-619-160-325-1.